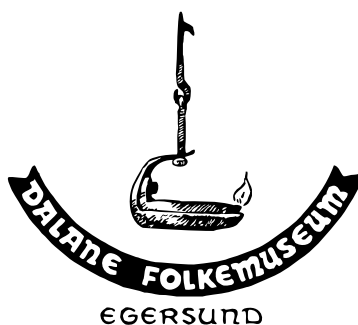

SJØFART

Førstereisgutten Tønnes

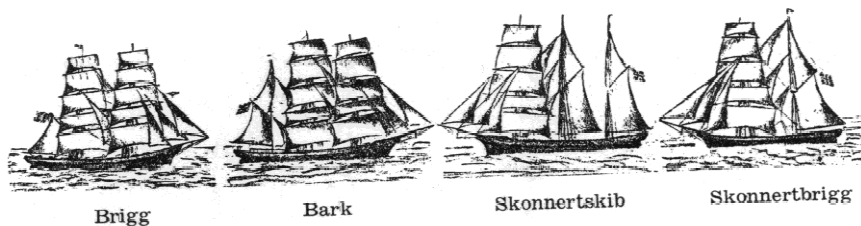
Olaug N. Økland
Egersund 2000

TØNNES OG SEILSKUTENE

Dette er en liten historie om en gutt som het Tønnes. Han levde for lenge siden - den gang det lå mange seilskuter på havna i Rekefjord. Seilskutene hadde ikke motor, men store seil som vinden tok tak i og som drev skutene fremover. Noen båter var store, og andre var mindre. De store skutene fraktet forskjellige varer til og fra Rekefjord, og mange gikk langt bort til fremmede land. Seilskutene brukte lang tid på en slik reise, og ofte var skuta borte i mange måneder, og noen ganger i flere år.

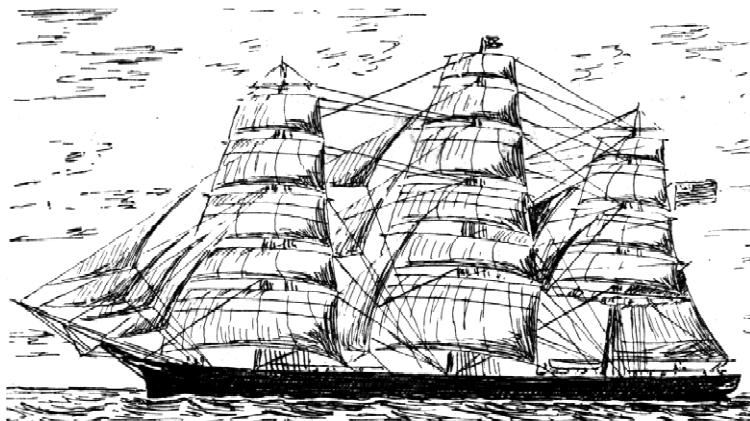
Tønnes hadde mange ganger stått nede ved havna å sett på når skipene ble gjort klare for den store reisen, og han hadde stått der når skutene kom hjem igjen etter mange måneder til sjøs, og de kjekke matrosene gikk i land - med fremmede klær og fine gaver fra det store utlandet. De kunne også fortelle spennende og fantastiske historier fra alle havnene. Tønnes hadde også lyst å reise når man ble konfirmert - for alle måtte stå for presten før de fikk lov å ta arbeid på skutene. Han håpet han skulle få hyre; for ombord på ei stor seilskute arbeidet det mye folk. Størrelsen på mannskapet varierte, men ei skute var nesten som en liten by der den seilte av sted. Det var sjeldent mindre barn eller kvinner ombord, selv om det enkelte ganger hendte at kapteinen hadde med seg kona og barna sine. Ingen jenter reiste til sjøs slik guttene gjorde, de måtte finne seg annet arbeid.

De fantes flere typer skip, og størrelsen varierte også. I havnen i Rekefjord lå det fullriggere, skonnerter, barker og brigger.

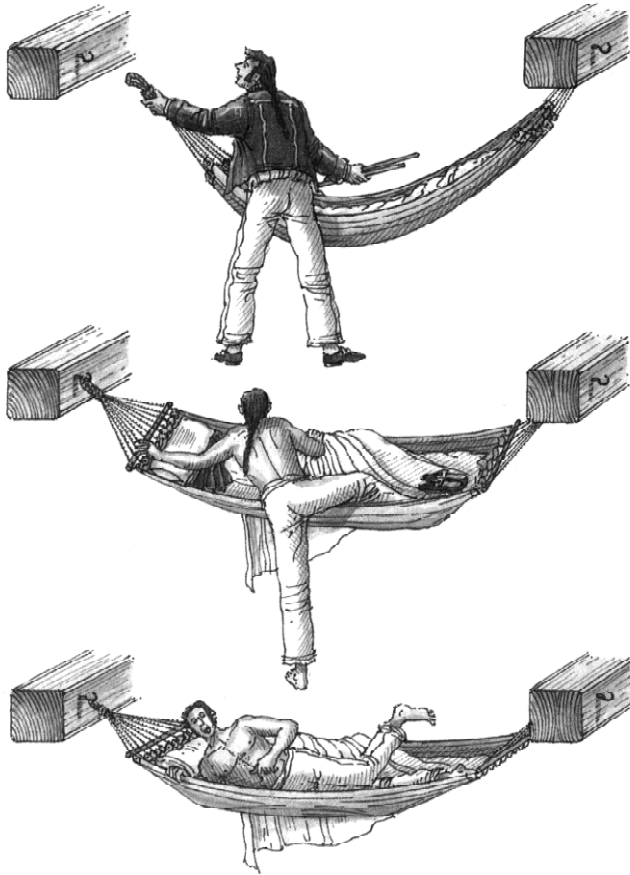
TØNNES GÅR OM BORD

Den samme våren som Tønnes ble konfirmert skaffet han seg hyre på ei skute. Mange av vennene hans gjorde det samme. Tønnes fikk hyre som dekksgutt på ei stor seilskute som lå ute på bradbenken. Hun var en fullrigger som het *Freya* av Sogndalstrand og skulle reise til utlandet. Tønnes visse at de skulle til England i første omgang, men ikke hvor de skulle etterpå. Han var forferdelig spent på det som skulle skje, men samtidig litt trist. Han måtte reise fra moren, faren og alle søsknene sine, og kom til å være vekke i mange måneder - ja kanskje så lenge som i et år eller to.

Tønnes hadde med seg bagasjen sin i en skipskiste og en sjømannssekk. Kista var nylaget; den var brun med flatt lokk som var fint å sitte på, ny blank lås og fine messinghåndtak. Oppi den lå utstyret til Tønnes; klær, sko, testament og salmebok, krus og fat, og andre ting. I sjømannssekken lå det også klær, i tillegg til de teppene han skulle ha til sengetøy. Sjømannssekken var en sekk sydd av seilduk. Når sekken var riktig pakket, skulle den være rundt og jevn som en pølse.

I leddiken - et lite rom inni kista - lå de dyrebareste tingene til Tønnes; pengepungen, et bilde av moren, faren og søsknene, barberkost og andre småting - og ikke minst det kjæreste Tønnes hadde - men det var en hemmelighet! Resten av mannskapet hadde også med seg skipskiste og sjømannssekk ombord.

Alle, bortsett fra skipperen og førstestyrmannen, skulle sove og spise i ruffen. Ruffen var et rom som lå under dekk, foran i skipet. Det var ikke så stor plass der inne; langs veggene stod køyesenger, og foran dem stod skipskistene. Her satt Tønnes på frivakta, når han lærte å lage fine spleiser og dørmatte av tau.

Midt i rommet var det et bord som var skrudd fast i dørken. Her satt de når de spiste. Det var ikke nok faste køyer til alle mann, og Tønnes

måtte sove i ei hengekøye. Tønnes hadde aldri sovet i hengekøye før, og det var vanskelig å komme opp i den. Første gangen han prøvde datt han ut på den andre siden.

I ruffen var det trangt om plassen, og i uvær kunne det bli ganske vått når bølgene slo innover dekket og inn døren. Det hendte flere ganger at Tønnes kom inn våt og kald, og måtte legge seg i hengekøya der teppene også var våte. Det var ikke alltid at klærne var tørre neste morgen heller.

Kapteinen og mannskapet

Tønnes var den yngste om bord - alle de andre hadde seilt ute før, de fleste i mange år. Det var kapteinen, eller *skipperen* som han gjerne ble kalt, som bestemte om bord. Han var som en konge på skipet sitt. Skipperen kunne navigere, det vil si at han ved hjelp av instrumenter

kunne finne fram på det store havet. I gamle dager var det ingen lege med på skipene, så skipperen måtte også være lege om bord, hvis noen ble syke. Han hadde et medisinskrin med forskjellige flasker og pulvere, og til hjelp hadde han en tykk legebok.

Førstestyrmannen var nestsjef. Han hjalp skipperen med å navigere, og ellers passet han på at alle gjorde slik skipperen bestemte. *Tømmermannen* var snekker ombord. De gamle skutene var laget av tre, og det kunne være mye som gikk i stykker, for eksempel i uvær, og da måtte tømmermannen reparere. Han hadde en tømmermannskiste, og oppi den hadde han alle nødvendig redskaper. Noen ganger var han også *seilmaker* og hadde utstyr til å reparere seilene med. Det hendte også at enkelte av matrosene måtte hjelpe til med å reparere seilene.

Matrosene var viktige folk om bord. Det var de som klatret i riggen når seilene skulle opp og ned. En god matros kunne lage alle spleiser, knoper og stikk; de forskjellige knutene som var nødvendige på et skip. Matrosen måtte være en god rormann og styre skipet, han måtte være med å losse og å laste, og være med å holde båten ren og i god stand. *Båtsmannen* var arbeidslederen ombord. Det var ofte den dyktigste av matrosene om bord, gjerne en eldre fullbefaren «sjøulk».

Men Tønnes kunne nok ikke få hyre som matros i første omgang - da måtte han først seile til sjøs i noen år. De som reiste ut for første gang ble kalt *førstereisgutt*. Den første hyren deres var ofte enten som dekksgutt eller som byssegutt for å hjelpe kokken. *Kokken* arbeidet i byssa hvor maten ble laget. Det var ikke en hyggelig jobb, og mange av de unge guttene kunne ikke lage mat - det hadde de aldri lært. Men i det minste var det ofte godt og varmt i byssa, for der fyrte kokken med ved eller kull i ovnen når han skulle koke suppe og kaffe. Ulempen var at det ble veldig varmt der når de seilte i tropiske strøk.

Tønnes som dekksgutt

Tønnes hadde fått hyre som dekksgutt om bord. På dagvakten ble han purret klokken fire hver morgen. Da måtte han gjøre rent i ruffen. Det var litt av en jobb, for på gulvet lå det mye rart, og ofte hadde noen sølt mat på gulvet. Etterpå måtte han skynde seg til lugaren til kapteinen og styrmannen - der skulle det også gjøres rent. Deretter måtte Tønnes bære vann til kokken. Men det var ikke slutt med dette, for etterpå måtte dekksgutten gjøre skipsarbeid; noen ganger måtte Tønnes stå utkikk hvis det trengtes, andre ganger være med til rors. Ellers måtte Tønnes skrubbe dekket, vaske, male og være med når seilene skulle opp og ned. Det var slitsomt, og noen ganger måtte Tønnes tørne ut selv om han hadde frivakt. På *Freya* - og alle andre skuter- var det slik at mannskapet var delt opp i to vakter - et lag som jobbet og et lag som hadde frivakt. En vakt varte i fire timer - eller åtte glass. Tiden ble målt ved hjelp av et timeglass. Når Tønnes hadde *tørnet ut* klokken fire skulle han jobbe til klokken åtte. Etterpå fikk han *tørne inn* - han hadde frivakt. Det var bare det at klokken tolv måtte han ut igjen - til ettermiddagsvakten.

Det hendte også at de hørte ropet: «Alle mann på dekk». Det betydde gjerne uvær, der kapteinen trengte hver eneste mann til å berge seil. Det ble ikke mye søvn på den måten, men Tønnes ble vant til det etter hvert.

I ROM SJØ – OVER NORDSJØEN

Først satte de kursen for England og Newcastle upon Tyne. Overfarten tok to og et halvt døgn, og det var sterk vind og store bølger hele tiden. Tønnes ble forferdelig sjøsyk. Han kastet opp over rekka flere ganger, og på frivakta lå han i hengekøya og jamret seg. Han fikk bare i seg litt vann, for han ble kvalm bare med tanken på mat. Det var ikke bare Tønnes som ble sjøsyk. Selv de som hadde seilt i mange år kjente at de ble kvalme, men det gikk fortere over for dem.

Da de seilte inn i havnen i Newcastle var Tønnes fremdeles så dårlig at det bare var så vidt han orket å gå på dekk for å se. Men der lå altså den fremmede byen. Nå var Tønnes i England. Han hadde god lyst til å gå i land, men det hadde de ikke tid til. De måtte hente lasten som *Freya* skulle ta med seg videre i full fart. Fra Rekefjord hadde de gått uten noe last i det hele tatt - de *gikk i ballast* som det het. Ballasten var egentlig noen steiner som lå i bunnen av skuta for at den skulle holde balansen i sjøen.

Kapteinen sa at de skulle frakte kull fra England og ned til Cape Town. Cape Town ligger på sydspissen av Afrika. Kullet lå allerede på kaien i store hauger, og hele dagen og natten jobbet mannskapet med å få kullet ombord i det kjempestore rommet under dekk. Tønnes måtte også være med.

Neste morgen, da de var ferdige med lastingen, lettet de anker og skulle sette kursen sørover til Den engelske kanal. *Freya* hadde to kjempestore ankere forut, et på hver side av baugen. Ankrene ble sluppet ut når skipet skulle ligge i ro, ellers ville hun drive av sted med vinden. Når ankrene lå på bunnen av sjøen, var de festet til en lang, lang, kjetting. Ankrene ble sluppet ut og halt opp ved hjelp av gangspillet. Det kunne være en tung jobb, men ofte, når en hel gjeng holdt på med dette, sang de forskjellige sanger. Disse sangene ble kalt *shanties*. Shanties ble brukt når de skulle gjøre annet arbeid også, for eksempel lense skuta, eller heise seil. Ofte var en av mannskapet forsanger, mens de andre falt inn i koret.

MOT VARMERE LAND – LANGS AFRIKAS KYST

Ute i kanalen tok vinden godt tak i seilene på *Freya*, og ferden gikk videre sørover mot Cape Town i Afrika. Mange av mannskapet mente at det var nå seilasen egentlig begynte.

Dagene gikk fort, for Tønnes hadde mye å gjøre. Blant annet måtte han skrubbe dekket - hver eneste dag. Men det var en annen oppgave førstereisguttene også måtte gjøre, selv om det kunne være farlig. De måtte klatre i riggen og være med å sette, eller ta ned, seilene. Tønnes hadde riktignok vært nesten i toppen av det høyeste

treet i Sokndal, men riggen på *Freya* var mye, mye høyere. Tønnes entret riggen for første gang da han, merkelig nok, skulle hente ned en katt. Det gikk slik til:

Tønnes og Stumpen i riggen

På *Freya* hadde de en katt som het Stumpen. Stumpen var en ekte skipskatt fra Egersund - han hadde svart pels med hvite labber og hvitt bryst, men bare en liten stump til hale. Det var vanlig for skipskattene fra Egersund, som også ble kalt for manx-katter. Jobben til Stumpen var å fange rotter og mus - for på den store skuta var det mange av dem, og de spiste opp provianten; poteter, kavringer og hva de måtte komme over av andre ting. Stumpen var nettopp blitt voksen, og han hadde mønstret på som skipskatt for første gang. Stumpen var «førstereiskatt» og Tønnes var førstereisgutt - kanskje var det derfor Tønnes og Stumpen var blitt så gode venner - det var mye som var nytt for dem begge to.

Stumpen var en travel katt, men pleide likevel å hilse på Tønnes hver dag, og spesielt rundt middagstider da han kjente lukten fra byssa. Da var det sjanse for at noen stakk til ham en godbit. Men en dag dukket ikke Stumpen opp. Tønnes, som hadde frivakt, ropte og lette, forgjeves. Skuta var stor og det var mange steder for en katt å stikke seg vekk. Men plutselig da Tønnes stod på dekk hørte han en lyd som liksom kom ovenfra, *miauuu* sa det. Og da Tønnes så opp, oppdaget han en liten sort prikk høyt der oppe på riggen. Der oppe, høyt over dekket på ett av rærene, satt Stumpen.

Tønnes ble helt forskrekket, han kunne ikke forstå hvordan pusen hadde kommet seg opp dit helt alene, og han var sikker på at Stumpen aldri ville komme ned igjen. Nå var flere kommet til, og alle stod der og så opp på Stumpen. Men ingen av matrosene gjorde tegn til at de ville klatre opp og hente Stumpen. De mente på at Stumpen ville komme ned når det passet ham, men Tønnes trodde ikke på det. Han trodde at pusen var redd der den satt, og at den ikke våget komme ned.

Tønnes selv hadde aldri vært oppe i riggen før, han hadde bare stått og sett på at de andre matrosene hadde entret opp vantene i full fart

og deretter klatret ut på råa. Det så lett ut når de andre gjorde det, men Tønnes visste at det kunne være farlig. Båtsmannen hadde fortalt om folk som hadde falt ned - høyt der oppe fra. Tønnes så opp - det var fryktelig langt opp, men han ville prøve. Det var meldt uvær til natten og da ville det være farlig for Stumpen å sitte der oppe.

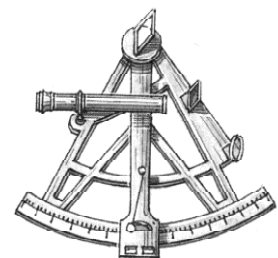
Allerede nå samlet det seg mørke skyer, og skuta begynte å gå tungt i sjøen. Selv om Tønnes var redd, bestemte han seg for å entre riggen. Det var ikke så vanskelig å klatre, og om ikke lenge var Tønnes oppe hos Stumpen. Der oppe var det god utsikt, men Tønnes måtte holde seg godt fast for ikke å dette ned. Det svaiet kraftig der oppe, og nå så han ned for første gang - og ble forskrekket over hvor langt ned det var. Stakkars Tønnes ble sittende der oppe og klamre seg fast - ikke for sitt bare liv våget han å klatre ned igjen.

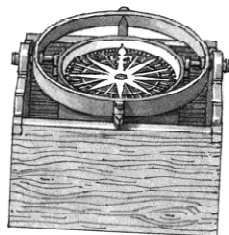
Til slutt klatret en matros opp til Tønnes og hjalp ham ned. Tønnes syntes det var fryktelig forsmedelig, og det ble ikke bedre av at Stumpen ubekymret hadde klatret ned selv - uten problemer. Men det var første og siste gang Tønnes trengte slik hjelp i riggen - senere greide han seg alene.

«Å skyte sola»

En dag fikk Tønnes stå til rors sammen med førstestyrmannen. Roret var et svært ratt som stod på dekk akter i båten. Og der, like ved roret, var det plassert et kompass. Ute på havet er det viktig å vite hvor skipet er, og hvor kursen skal settes. Kompasset, logg og sekstant er viktige redskaper når man skal navigere.

Hver dag, litt før klokken tolv, kom kapteinen og førstestyrmannen på dekk. Presis klokken tolv målte de solhøyden ved hjelp av sekstanten; det ble kalt å «skyte sola». Nå visste de hvilken breddegrad skipet befant seg på. Hvis de skulle finne ut nøyaktig hvor skipet var, måtte de også finne lengdegraden. Lengdegraden ble målt ved hjelp av logg og kronometer.

På den måten visste kapteinen alltid hvor de var - selv langt til sjøs, der de ikke så annet enn hav på alle kanter. Derfor visste kapteinen og mannskapet godt når *Freya* passerte ekvator. Alle de som ikke hadde krysset «linjen» før måtte «døpes». Tømmermannen kledte seg ut som Neptun, og så smurte han tjære og fett i ansiktet på Tønnes. Etterpå skrapet han av griseriet, og til slutt kastet flere matroser

Tønnes opp i et seil som var fylt med vann. Tønnes syntes ikke det var så morsomt, men nå var han i alle fall døpt - og han hadde krysset ekvator for første gang!

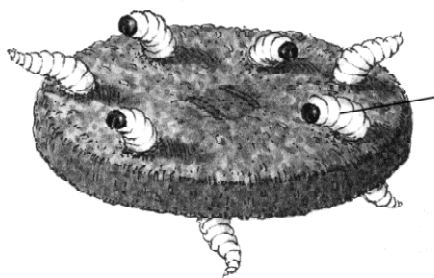
LANDLOV I CAPE TOWN

Etter mange uker til sjøs ankom *Freya* en dag Cape Town. Cape Town ligger i Sør-Afrika. Tønnes hadde ikke vært i land noe sted siden New Castle i England, og han gledet seg til å få fast grunn under føttene igjen; mannskapet hadde nemlig fått landlov i Cape Town. Men først måtte de losse kullet fra *Freya*. Det tok ganske lang tid, men etter en uke var de ferdige. Etterpå måtte Tønnes være med å vaske lasterommet, som hadde blitt ganske skittent etter alt kullet.

Endelig kunne mannskapet gå i land i Cape Town. Byen var veldig annerledes enn Sogndalstrand. Luktene var annerledes, og menneskene var annerledes; de hadde mørkere hud og kledte seg i fargerike klær. Trærne var annerledes, blant annet var det palmer der, og det var dyr som ikke fantes hjemme. Tønnes fikk smake appelsin for første gang i sitt liv. Han syntes det var så godt at han ville ta med noen hjem til søsknene sine. Appelsinene råtnet dessverre bort lenge før de satte kursen mot Norge, men det fine bøffelhornet Tønnes hadde tatt med - det var ikke ødelagt.

OVER DET INDISKE HAV

Fra Cape Town skulle *Freya* videre østover til Kina og en by som het Kowloon. Det var litt kjekt å komme i rom sjø igjen, selv om Tønnes syntes det var fint i Afrika. Det hadde vært deilig å få fersk mat også; ombord på *Freya* måtte mannskapet spise vanlig skipskost.

Ullsokken i ertesuppa

Maten ble laget i byssa - et knøttlite rom med en stor bysseovn. Det var godt og varmt i byssa, og derfor var det også lett å tørke tøy der inne. Over ovnen hang det flere snorer, og på dem hang sokker og votter til tørk. Denne ordningen var fin når de seilte i kalde farvann - i tropene var det selvsagt ikke nødvendig med ullsokker eller -votter. En dag i uken fikk mannskapet servert ertersuppe. En slik ertesuppedag, da de lå i Atlanterhavet, hendte noe merkelig; midt i gryta fant Oscar en ullsokk! Den hadde falt ned fra snora over ovnen der suppegryta stod. Det viste seg at det var Tønnes sin sokk som hadde havnet der, og han fikk høre litt av hvert om det!

Middagen om bord bestod ofte av salt kjøtt, flesk med gryn, stokkfisk, sild, eller pannekaker, ofte servert med risvelling eller søtsuppe til. De andre måltidene bestod ofte av tørt brød og kaffe. På lengre turer hadde de med kavring eller skipskjeks, fordi det var mat som holdt seg lenge.

Hver gang de skulle spise en kavring måtte de sjekke om det kunne være en mark eller to der - for det var ikke uvanlig. Tønnes syntes det var ganske vemmelig i starten, men etter en stund ble han vant til å dunke kavringen mot kistelokket, på jakt etter mark som kanskje gjemte seg i kjeksen. Det hendte at de hadde ferske varer, som ferskt brød, men det var bare når de lå ved land eller med en gang de gikk fra havn og hadde fått nye forsyninger.

Det vil si - ombord på *Freya* fantes det to skipsgriser - Sylta og Nøffe. De ble nesten som kjæledegger ombord, men dessverre skulle de spises når mannskapet trengte ferskt kjøtt. Heldigvis visste ikke de to lykkelig grisene om dette der de travet rundt på dekk og undersøkte saker og ting. For griser er egentlig nysgjerrige dyr.

Vannmangel kunne også bli et problem langt til sjøs. Alt ferskvann måtte de jo ta med seg fra havnene, og på lange turer kunne det nesten bli for lite vann til å drikke. Derfor var det ikke lov å bruke vannet til å vaske - verken seg selv eller tøyet. De vasket både kropp og klær i saltvann. Bukser og trøyer ble seige av sjøvannet. Tønnes ble ganske skitten etter hvert, men siden ingen av de andre heller vasket seg i varmt ferskvann, var det ingen ombord som la så mye merke til det. I fint vær og varmt farvann hendte det at de brukte et seil til å bade i. Seilet hang da ned i sjøen som et lite basseng. Der var det fint å bade, og - om det skulle finnes noen haier i nærheten - så slapp de ikke til.

Sjørøvere i kikkerten?

I Indiahavet er det ofte stille og fint vær, og Tønnes fikk anledning til å bade mange ganger. Om kveldene satt mannskapet ofte og spilte, eller fortalte hverandre historier. En kveld de satt slik og pratet, og havet lå speilblankt og stille, var det plutselig noen som sa: «Jeg håper ikke det kommer sjørøvere i natt». Det var ikke så rart om de var redde for sjørøvere, for den gangen, for lenge siden, Indiahavet beryktet for sjørøvere, eller pirater som de også ble kalt.

Alle speidet utover havet, men de kunne ikke se noen båter. Piratene hadde båter som ble kalt djunkere, og de var beryktet for å entre større skip når de lå vindstille ute på havet, slik *Freya* gjorde nå. Flere av mannskapet om bord hadde møtt sjørøvere før, og nå begynte de å fortelle sjørøverhistorier, den ene nifsere enn den andre. De fortalte om sjørøvere som kom om bord og sloss med sabler, kniver og pistoler, fordi de ville overta skuta og lasten. Noen ganger greide de det, andre ganger vant mannskapet.

Tønnes ble ganske fælen av alle fortellingene, og hadde ikke glemt dem neste dag da utkikken på *Freya* plutselig ropte at det var

et lite fartøy i sikte. Da det kom nærmere kunne de se at det var en djunker - og den hadde sjørøvere ombord! Tønnes kunne se at de så ut akkurat slik matrosene hadde beskrevet dem kvelden i forveien. Men akkurat da kom heldigvis vinden feiende over *Freya*, og mannskapet skyndte seg å heise alle seil. Snart hadde de kommet seg langt unna sjørøverne, som ropte og skrek etter dem fra båten sin.

Under land i Kowloon

Tønnes var glad da de endelig kunne seile inn i havna i Kowloon i Kina. Her fikk Tønnes en tatovering av et anker på armen. Mange sjøfolk hadde tatovering, og mange hadde også gullring i øret. Fra Kina tok Tønnes med seg te og fint porselen.

RUNDT KAPP HORN

Da *Freya* forlot Kowloon skulle hun reise over Stillehavet. Stillehavet er det største havet i verden, og mannskapet ville være uten landkjenning i mange uker, ja kanskje i flere måneder.

Frivakt og kistefornøyelse

På *Freya* gikk livet sin vante gang. Tønnes var blitt vant til sjømannslivet nå, selv om det kunne være ganske slitsomt iblant. Noen ganger var Tønnes så sliten at han bare sov og sov når han hadde frivakt, men andre ganger var han mer opplagt til å gjøre noe. Hvis skipet ble liggende i vindstilla fikk de god tid til å drive med frivaktarbeid.

Tønnes sydde et fint teppe til moren - det skulle hun få når han kom hjem. Det var ikke noe rart at Tønnes kunne sy - det måtte alle sjømenn kunne. Alle sjømenn måtte også kunne arbeide med tau. Tønnes lagde en matte først. Senere, når han hadde fått mer trening, lagde han håndtak til skipssekken sin. Mange av sjømennene tygget skråtobakk. Skråtobakken var surret rundt noen pinner, og av disse pinnene lagde flere av mannskapet fine billedrammer.

Av og til, når det var fint vær på frivakta, tok Tønnes skipskista si med seg opp på dekk. Han tok alle tingene ut av kista, luftet klærne og la dem pent ned igjen. Fra leddiken tok han opp sine kjæreste skatter. Dette ble kalt en *kistefornøyelse*, kanskje fordi det var en hyggelig ting å gjøre. Tønnes tok ut landgangsdressen sin, som han hadde på seg når han skulle i land. Den bestod av en fin stripete bukse, jakke, hvitskjorte med løs snipp, og et svart slips. Deretter halte Tønnes opp to par ullunderbukser- et par nye og et par som var lappet en hel del steder. Han hadde to ullundertrøyer også - den ene var sid og stor, men svært god og varm. I kista lå også to par ullsokker og den lange oljehyren til Tønnes.

På dekket i solsteken der Tønnes satt kunne han ikke forstå at det var nødvendig med så varme klær - nå satt han barfot med kun ei tynn skjorte og bukse på seg. I kista lå også et nytestament og en salmebok, som Tønnes hadde fått til konfirmasjonen. Alle frivaktarbeidene hans lå også i kista. Tønnes var nok redd for alle disse tingene, men mest av alt var han redd for de tingene som lå i leddiken; der var et bilde av kjæresten hjemme, som het Anne, og et bilde av faren, moren og søsknene. Der lå et flott lommeur som Tønnes hadde arvet etter bestefaren, en kniv som faren hadde gitt ham, pengepungen der Tønnes hadde hyren sin, barberkosten hans og andre småting. Og i leddiken lå også det kjæreste Tønnes hadde - hemmeligheten - en medaljong han hadde fått av Anne.

Hai på kroken

I kjølvannet på *Freya* svømte det ofte haier. De snappet opp matrester som ble kastet over bord. En dag laget Tønnes og noen av matrosene en stor haikrok. De festet salt kjøtt på kroken før de slapp den uti sjøen. Det varte ikke lenge før de fikk napp - en stor hai satt på kroken! Etter mye strev fikk de den opp på dekk. Nå gjaldt det å holde seg unna, for haien sprellet og glefset på dekket - den hadde tre rader med sylskarpe tenner som ikke ville vært gode å få i buksebaken eller leggen. Av ryggraden laget en av de eldre matrosene en fin spaserstokk som han forærte til Tønnes.

Mot Rio de Janeiro

Da de nærmet seg Kapp Horn forandret været seg - nå ble det kuling og storm. Det kom hagl og snøbyger, og de møtte til og med på noen isfjell. Enkelte ganger var bølgene så store at det så ut som de skulle skylle over hele skuta. I denne tiden hørte de rett som det var kapteinen rope: «Alle mann på dekk!». Da måtte frivakten tørne ut for å være med å berge seilene. En slik stormværsnatt var det bare så vidt Tønnes ikke ble feid på sjøen. Heldigvis greide han å få tak i rekka i siste liten, slik at han berget seg. I ruffen var det vått og kaldt, alle klærne var våte, og det var vanskelig å få dem tørre.

Men så, når de endelig rundet «Hornet» og var på vei nordover igjen, bedret været seg. Nå ble det varmt og fint - rene sommeren. De kom frem til Rio de Janeiro, som ligger i Brasil i Sør-Amerika. Nå følte Tønnes seg som en skikkelig sjømann; han fikk gullring i øret, og en blå og grønn papegøye. Papegøyen fløy dessverre sin vei før de lettet anker igjen, men de gode kaffebønnene Tønnes fikk kjøpt med seg, kom velberget frem til moren i Rekefjord.

OVER ATLANTEREN – PÅ VEI HJEM

Fra Rio de Janeiro satte *Freya* kursen mot Europa og Norge. Nå skulle de krysse Atlanterhavet.

Tønnes får tannverk og må trekke en tann

En dag fikk Tønnes tannverk. Til å begynne med gjorde det ikke så veldig vondt, men etter noen dager verket det slik at Tønnes ikke greide å tenke på noe annet - det gjorde ubeskrivelig vondt! Undervegs hadde Tønnes blitt kjent med en hyggelig kar som het Oscar. Oscar var matros og hadde seilt i mange år. Han skjønnte hva som var i veien og tok ham med seg til til kapteinen, for det var jo ingen tannlege eller lege om bord.

I lugaren sin hadde kapteinen et stort medisinskrin med medisiner og annet utstyr. I skrinet var blant annet en tannlegetang, til å trekke tenner med. Hvis Tønnes skulle bli kvitt tannverken sin

var det ingen vei utenom - tanna måtte trekkes ut. Det gjorde veldig vondt å trekke tanna, og akkurat da lengtet Tønnes fryktelig etter moren sin.

Senere på kvelden, på frivakta, bestemte Tønnes seg for å skrive et brev til moren for å fortelle om det som hadde skjedd. Men han var midt ute på havet, og det tok to uker før *Freya* kom til havn igjen, slik at brevet kunne sendes. Og etter det tok det enda flere uker før brevet var hjemme i Rekefjord. Så da moren til Tønnes endelig satt og leste om den vonde tanna og syntes synd på gutten sin - da hadde Tønnes glemt hele tanna.

HJEM TIL REKEFJORD

Freya kom tilbake til Rekefjord etter nesten to år. Skipet passerte Lille Presteskjær Fyr, og snart kunne de se hele fjorden.

Moren til Tønnes kjente nesten ikke igjen gutten sin der han kom i land med gullring og tatovering. Reisen til Tønnes hadde vart i nesten to år, og på sin lange ferd hadde *Freya* reist hele veien rundt jorda og vært innom mange fremmede land, med rare navn og annerledes lukter. Tønnes hadde mange historier å fortelle, og i skipskista lå selvfølgelig alle de fine gavene til dem hjemme.

Tønnes syntes det var godt å komme hjem, men om ikke lenge begynte han å lengte til sjøs igjen. Og neste gang Tønnes drog til sjøs var han ikke lenger førstereisgutt men lettmatros.

Tønnes lærte en sang til sjøs som het **My bonnie is over the ocean.**

*«My bonnie is over the ocean
my bonnie is over the sea
my bonnie is over the ocean
Oh bring back my bonnie to me*

*Bring back, bring back
Oh bring back my bonnie to me, to me
Bring back, bring back,
Oh bring back my bonnie to me»*